

วิธีดำเนินการวิจัย

การคัดเลือกชุมชนที่เหมาะสมกับการวิจัย

ในการเลือกวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกทำในระดับชุมชนหมู่บ้านเพราะเป็นขนาดชุมชนที่เหมาะสมแก่การศึกษาวิจัยอย่างละเอียดได้ ส่วนสาเหตุที่เลือกชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิม ตำบลดินแดง อำเภอไพรีบึง จังหวัดศรีสะเกษนั้น ผู้วิจัยคำนึงถึงความเหมาะสมหลายประการดังนี้คือ

1. ผู้วิจัยต้องการชุมชนที่มีภาษาที่ใช้พูดภายในชุมชนหลาย ๆ ภาษา ประชากรต้องมีความสามารถในการพูดได้หลายภาษาอยู่จำนวนมาก และมีการผสมกลมกลืนกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ หลายกลุ่มด้วยกัน จากการสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัยระหว่างวันที่ 10 - 20 ธันวาคม 2530 พบว่าชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิมมีภาษาที่ใช้พูดภายในชุมชนอยู่หลายภาษาด้วยกันได้แก่ ภาษาเขมร ส่วย (กูย) ลาว (ไทยถิ่นอีสาน) ไทย (ไทยมาตรฐาน) ไทยกลาง (ไทยถิ่นกลาง) ไทยเหนือ (ไทยถิ่นเหนือ) ไทยใต้ (ไทยถิ่นใต้) ไทยโคราช (ไทยถิ่นโคราช) และจีน (แต้จิ๋ว) แต่ภาษาสำคัญที่ใช้พูดกันภายในชุมชนมีเพียง 4 ภาษาเท่านั้น คือภาษาเขมร ส่วย ลาว และไทย ส่วนภาษาอื่น ๆ มีจำนวนประชากรที่ใช้พูดเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ประชากรมี 3 กลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ กลุ่มชาติพันธุ์ เขมร ส่วย และลาว และประชากรส่วนใหญ่สามารถพูดได้หลายภาษา

2. ชุมชนที่จะทำการวิจัยควรเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีพื้นที่น้อย จำนวนครัวเรือน และประชากรไม่มากเกินไปนัก มีการตั้งครัวเรือนอยู่เป็นกลุ่มไม่กระจัดกระจาย สามารถติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชนได้สะดวก ชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิมเป็นชุมชนหนึ่งที่มีคุณสมบัติในข้อนี้ กล่าวคือ ชุมชนนี้มีพื้นที่บริเวณที่อยู่อาศัยประมาณ 300 ไร่ ตั้งอยู่บนพื้นที่ของ 2 หมู่บ้าน คือบ้านหนองอารี (หมู่ที่ 1) และบ้านลาวเดิม (หมู่ที่ 13) มีจำนวนหลังคาเรือน 289 หลังคาเรือน ประชากร 1,408 คน

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิม

หลังจากที่ผู้วิจัยทำการคัดเลือกชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิม ตำบลดินแดง อำเภอไพรีบึง จังหวัดศรีสะเกษแล้ว ได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนแห่งนี้ โดยการสอบถามจากผู้ใหญ่บ้าน ครู พระ ผู้อาวุโส ประชากรบางส่วน และสำรวจด้วยตนเอง พร้อมทั้งค้นได้ออกสำรวจครอบครัวทุกหลังคาเรือนในชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ชื่อ-สกุล ความสัมพันธ์ในครอบครัว เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ จำนวนภาษาและภาษาที่พูดได้ และกลุ่มชาติพันธุ์ของสมาชิกแต่ละคน รวมทั้งภาษาที่ใช้ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว และข้อมูลอื่น ๆ เกี่ยวกับครอบครัว ซึ่งจะบันทึกข้อมูลทั้งหมดดังกล่าวลงในแบบสำรวจครอบครัว* แล้วเรียงลำดับตามเลขที่บ้านของแต่ละหมู่บ้านไว้ สำหรับข้อมูลทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิมได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1

การกำหนดจำนวนประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดให้คนสมบัติ 3 ประชากร เป็นตัวแปรสำคัญในการเลือกภาษาของประชากรในชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิม คือ กลุ่มชาติพันธุ์ เพศ อายุ และได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกประชากรไว้ดังนี้คือ

1. กลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่เป็นคน เขมร ส่วย และลาว ผู้วิจัยจึงแบ่งประชากรออกเป็น 3 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กลุ่มชาติพันธุ์ส่วย และกลุ่มชาติพันธุ์ลาว
2. เพศ ในการวิจัยผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่าเพศเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลือกภาษา ดังนั้นจึงได้แบ่งประชากรออกเป็น เพศชาย และเพศหญิง
3. อายุ ผู้วิจัยได้กำหนดแบ่งประชากรออกเป็น 4 กลุ่มอายุ เพื่อให้เป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรวัยเด็ก วัยหนุ่ม-สาว วัยผู้ใหญ่หรือกลางคน และวัยชรา แต่ละกลุ่มมีช่วง

* ดูภาคผนวก ก., หน้า 213.

อายุในกลุ่ม 11 ปี และมีช่วงห่างของอายุระหว่างกลุ่ม 9 ปี เหตุที่ผู้วิจัยต้องจัดให้มีช่วงห่างของอายุในกลุ่ม 11 ปีนั้น เนื่องจากผู้วิจัยต้องการประชากรเริ่มตั้งแต่อายุ 5-15 ปี เป็นตัวแทนของประชากรวัยเด็ก ที่เริ่มจากอายุ 5 ปี เพราะเป็นช่วงอายุที่เด็กเริ่มมีความสามารถในการให้สัมภาษณ์ได้ และการที่ผู้วิจัยทิ้งช่วงระหว่างกลุ่มนั้นก็เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างวัยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงมีช่วงอายุที่ศึกษาทั้งหมด 4 ช่วง ดังต่อไปนี้คือ

วัยเด็ก	อายุ 5-15 ปี
วัยหนุ่มสาว	อายุ 25-35 ปี
วัยผู้ใหญ่	อายุ 45-55 ปี
วัยชรา	อายุ 65-75 ปี

สำหรับตัวแปรอาชีพและการศึกษา ผู้วิจัยไม่ถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญเพราะประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยจึงถือว่าประชากรไม่มีความต่างในตั้งแปรดังกล่าว

จากข้อมูลที่ได้จากแบบสำรวจครอบครัวจำนวน 289 ครอบครัวนั้น สามารถนำมาจำแนกแบ่งกลุ่มตาม กลุ่มชาติพันธุ์ เพศ อายุ และหมู่บ้าน ของประชากรทั้งหมด ได้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนประชากร จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ เพศ อายุ และหมู่บ้าน

กลุ่มชาติพันธุ์/เพศ/ หมู่บ้าน	เขมร		ส่วย		ลาว		รวม				
	ชาย		หญิง		ชาย			หญิง			
	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13		หมู่ 1	หมู่ 13		
อายุ	22	5	27	5	1	1	1	19	5	23	118
ต่ำกว่า 5 ปี	94	22	92	20	9	15	15	66	7	49	399
5 - 15 ปี	54	8	57	18	12	4	10	18	5	32	225
16 - 24 ปี	38	19	49	13	9	5	6	35	8	33	235
25 - 35 ปี	21	10	37	11	4	2	6	13	5	25	148
36 - 44 ปี	25	13	38	5	10	3	7	13	2	19	155
45 - 55 ปี	8	3	11	4	2	-	-	1	1	7	41
56 - 64 ปี	11	3	11	4	-	2	3	5	2	14	63
65 - 75 ปี	2	-	3	-	-	-	-	1	2	3	11
76 ปีขึ้นไป	275	83	325	80	49	26	48	172	35	205	
รวม	358		405		103	74		215	240		1,395
			763			177			455		

หมายเหตุ ประชากรที่เหลือ 13 คน เป็นคนไทย 10 คน และคนจีน 3 คน

หากพิจารณา เฉพาะประชากรที่ตรงตามคุณสมบัติ 3 ประการข้างต้นจะมีจำนวนประชากรดังนี้

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนประชากรที่มีคุณสมบัติตามต้องการ

กลุ่มชาติพันธุ์/ เพศ/หมู่บ้าน	เขมร				ส่วย				ลาว				รวม
	ชาย		หญิง		ชาย		หญิง		ชาย		หญิง		
	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13	
5 - 15 ปี	94	22	92	20	2	8	9	15	15	66	7	49	399
25 - 35 ปี	38	19	49	13	12	9	5	6	8	35	8	33	235
45 - 55 ปี	25	13	38	5	15	10	3	7	5	13	2	19	155
65 - 75 ปี	11	3	11	4	6	-	2	3	2	5	2	14	63
รวม	168	57	190	42	35	27	19	31	30	119	19	115	852
	225	232	62	50	149	134	283						
	457	112	283										

การสุ่มตัวอย่างประชากร

ผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) และแบบมีระบบอย่างง่าย (simple random sampling) กล่าวคือ ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติของประชากรที่ต้องการไว้ก่อนตามหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกประชากรดังที่กล่าวไว้แล้ว จากนั้นทำการจับสลากคัดเลือกครอบครัวที่ผู้วิจัยจะเข้าสัมภาษณ์ตามเลขที่บ้าน ประมาณร้อยละ 75 ของจำนวนหลังคาเรือนที่มีทั้งหมดในชุมชน 289 หลังคาเรือน (ประมาณ 217 ครอบครัว) เมื่อได้ครอบครัวที่ต้องการแล้ว* ผู้วิจัยจึงคัดเลือกสัมภาษณ์เฉพาะสมาชิกในครอบครัวที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

จากการสุ่มตัวอย่างประชากรด้วยวิธีดังกล่าว ผู้วิจัยได้จำนวนประชากรดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* ดูแผนผังที่ตั้งสุ่มตัวอย่างหลังคาเรือนที่ภาคผนวก ข., หน้า 214.

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนประชากรที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ เพศ อายุ และหมู่บ้าน

กลุ่มชาติพันธุ์/ เพศ/หมู่บ้าน	เขมร		ส่วย		ลาว		รวม		
	ชาย		หญิง		ชาย			หญิง	
	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13		หมู่ 1	หมู่ 13
	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13	หมู่ 1	หมู่ 13		หมู่ 1	หมู่ 13
อายุ									
5 - 15 ปี	24	1	23	3	2	5	12	5	
25 - 35 ปี	15	3	27	4	10	2	4	7	
45 1 55 ปี	14	3	26	6	10	4	2	11	
55 1 75 ปี	8	2	11	3	6	-	2	2	
	61	9	87	16	28	11	14	27	
รวม	70	103	39	41	40	40	6	34	
	173	80	80	80	333				

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์* (สำหรับใช้เป็นคำถามในการสัมภาษณ์และใช้บันทึกข้อมูลที่ได้) แบบสอบถามประกอบด้วย 3 ตอนด้วยกันคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้บอกภาษา

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการใช้ภาษา

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกภาษาตามแนวทางการใช้ภาษาต่าง ๆ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้บอกภาษา ประกอบด้วยข้อมูลดังนี้คือ ชื่อ-นามสกุล กลุ่มชาติพันธุ์ อายุ การศึกษา อาชีพ ภูมิลำเนาเดิม ที่อยู่ปัจจุบัน สถานภาพการสมรส ความสัมพันธ์ในครอบครัว และกลุ่มชาติพันธุ์ของบิดา-มารดา และคู่สมรส (ถ้ามี)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการใช้ภาษาของผู้บอกภาษา ประกอบด้วยข้อมูลดังนี้คือ จำนวนภาษาและภาษาที่พูดได้ จำนวนภาษาและภาษาที่ฟังเข้าใจ และความสามารถในการอ่าน-เขียนภาษาไทย

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกภาษาตามแนวทางการใช้ภาษาต่าง ๆ ของผู้บอกภาษาแบ่งออกเป็น 2 แนววงใหญ่ ๆ คือ แนววงการใช้ภาษาในชุมชน และแนววงการใช้ภาษานอกชุมชน

แนววงการใช้ภาษาในชุมชน ประกอบด้วยแนววงการใช้ภาษาย่อยดังนี้

แนววงการใช้ภาษาที่บ้าน

แนววงการใช้ภาษากับเพื่อนบ้าน

แนววงการใช้ภาษากับคนรู้จักต่างหมู่บ้าน

แนววงการใช้ภาษากับคนแปลกหน้า

แนววงการใช้ภาษาที่วัด

แนววงการใช้ภาษาที่โรงเรียน

แนววงการใช้ภาษาที่สถานีอนามัย

แนววงการใช้ภาษาที่ร้านค้า

* คู่มือภาคผนวก ค., หน้า 215.

แนวทางการใช้ภาษาในชุมชน ประกอบด้วยแนวทางการใช้ภาษาย่อยดังนี้
 แนวทางการใช้ภาษาที่ตลาดอำเภอ ไพรบึง
 แนวทางการใช้ภาษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ ไพรบึง
 แนวทางการใช้ภาษาที่ว่าการอำเภอ ไพรบึง
 แนวทางการใช้ภาษาที่ตลาดจังหวัดศรีสะเกษ
 แนวทางการใช้ภาษาที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดศรีสะเกษ
 แนวทางการใช้ภาษาที่ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ

ในแต่ละแนวทางการใช้ภาษาย่อยจะมีสถานการณ์การใช้ภาษาแยกย่อยออกไปอีก
 ส่วนใหญ่เป็นสถานการณ์การใช้ภาษาเมื่อพบกับบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ทั้งสิ้น

การเก็บข้อมูล

1. วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลตามวิธีการและขั้นตอนต่อไปนี้

1.1 สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของผู้บอกภาษา โดยใช้คำถามจาก
 แบบสอบถามตอนที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย ชื่อ-นามสกุล เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ
 ภูมิลำเนาเดิม ที่อยู่ปัจจุบัน สภาพการสมรส ความสัมพันธ์ในครอบครัว และกลุ่มชาติพันธุ์ของ
 บิดา-มารดา และคู่สมรส (ถ้ามี)

ในกรณีที่ผู้บอกภาษาไม่สามารถพูดภาษาลาวหรือไทยได้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์
 ผ่านผู้ช่วยวิจัย* ซึ่งเป็นผู้มีความสามารถในการพูดภาษาเขมร ส่วย ลาว และไทย ได้เป็น
 อย่างดี ทำหน้าที่เป็นล่ามให้

* คุณนิลิต สอนักดี ราษฎรบ้านหนองอาวี

1.2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับความสามารถในการใช้ภาษาของผู้บอกภาษาโดยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 โดยเริ่มจากการซักถามถึงจำนวนภาษาและภาษาที่พูดได้ และจำนวนภาษาและภาษาที่ฟังเข้าใจ สำหรับการทดสอบความสามารถในการพูดและฟังเข้าใจภาษาสำคัญ 4 ภาษาที่ใช้ในชุมชนคือภาษาเขมร ส่วย ลาว และไทยถิ่น ผู้วิจัยได้ใช้ประโยคทดสอบ* ที่จัดเตรียมไว้ ใช้ในการทดสอบความสามารถในการพูดหรือฟังภาษาที่ผู้วิจัยสงสัย ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้ทดสอบกับภาษาที่ไม่ใช่ภาษาแม่ของผู้บอกภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาเขมรและส่วย ประโยคทดสอบที่ผู้วิจัยเตรียมไว้มีด้วยกัน 2 ชุดๆละ 10 ประโยค ทั้งนี้เพื่อสำรองไว้ใช้สลับเปลี่ยนกันในการที่ต้องสัมภาษณ์ติดต่อกับหลายคนในครอบครัวเดียวกัน วิธีการทดสอบมีดังนี้

1) การทดสอบความสามารถในการพูด ผู้วิจัยเริ่มโดยการพูดประโยคทดสอบเป็นภาษาไทยหรือภาษาลาว แล้วให้ผู้บอกภาษาพูดเป็นภาษาต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยต้องการทดสอบ โดยประโยคที่ใช้พูดเป็นภาษาไหนก็ต้องคงความหมายเดิมของประโยคทดสอบไว้ด้วย สำหรับการทดสอบความสามารถในการพูดภาษาไทยหรือภาษาลาวผู้วิจัยเป็นผู้พิจารณาตัดสินเอง แต่ถ้าเป็นการทดสอบความสามารถในการพูดภาษาเขมรหรือภาษาส่วย ผู้วิจัยได้มอบหมายหน้าที่ให้ผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้พิจารณาตัดสินแทน หากผู้บอกภาษาสามารถพูดประโยคเป็นภาษาที่ต้องการทดสอบได้ตั้งแต่ 5 ประโยคขึ้นไป ผู้วิจัยถือว่าเป็นประชากรผู้ที่มีความสามารถในการพูดภาษานั้นได้

2) การทดสอบความสามารถในการฟัง ผู้วิจัยหรือผู้ช่วยวิจัยพูดประโยคทดสอบเป็นภาษาที่ต้องการทดสอบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทดสอบความสามารถในการฟังภาษาเขมรและส่วยมากกว่าภาษาอื่น ๆ จากนั้นให้ผู้บอกภาษาบอกความหมายของประโยคที่ได้ยินเป็นภาษาไทยหรือภาษาลาว ผู้วิจัยตัดสินโดยใช้เกณฑ์เดียวกันกับการทดสอบความสามารถในการพูด คือหากผู้บอกภาษาสามารถฟังเข้าใจประโยคที่ได้ยินได้ตั้งแต่ 5 ประโยคขึ้นไป ผู้วิจัยถือว่าเป็นประชากรผู้ที่มีความสามารถในการฟังเข้าใจภาษานั้น ๆ ได้

อนึ่งประโยคทดสอบที่ใช้ในการทดสอบความสามารถในการพูดหรือการฟังนั้น เป็นประโยคทดสอบชุดเดียวกัน แต่ในการทดสอบผู้บอกภาษาแต่ละคน ผู้วิจัยไม่ใช่ประโยคทดสอบที่ซ้ำกัน ในการที่ที่ประโยคทดสอบมีไม่เพียงพอจริง ๆ ผู้วิจัยอาจคิดเพิ่มเติมขึ้นอีกแล้วแต่ความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์

* คูภาคผนวก ง., หน้า 225.

1.3 สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเลือกภาษาตามแนวทางการใช้ภาษาต่าง ๆ ของผู้บอกภาษา โดยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 3 ในที่นี้เป็นภาษาสัมภาษณ์ถึงภาษาที่ผู้บอกภาษาเลือกใช้ในสถานการณ์การใช้ภาษาเมื่อพบกับบุคคลต่าง ๆ ภายในแนวทางการใช้ภาษาหนึ่ง ๆ ภาษาที่เลือกใช้หมายถึงภาษาที่มีการใช้มากที่สุด ในสถานการณ์การใช้ภาษานั้น ๆ ซึ่งอาจมีการใช้หลายภาษาเท่า ๆ กันก็ได้ โดยที่ทุกภาษาที่ปรากฏว่ามีการใช้ ผู้วิจัยถือว่ามีความถี่เท่ากับ 1 เหมือนกันหมด สำหรับในแนวทางการใช้ภาษากับคนแปลกหน้า ผู้วิจัยได้พิจารณาเฉพาะภาษาที่ผู้บอกภาษาใช้เริ่มพูดกับคนแปลกหน้าก่อนเป็นสำคัญ ในกรณีที่ผู้บอกภาษาไม่เคยมีประสบการณ์ในสถานการณ์การใช้ภาษาใดภาษาหนึ่ง เช่น เมื่อพบกับพระ หรือกับคนแปลกหน้า หรือแม้แต่ในแนวทางการใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งก็ตาม เช่น แนวทางการใช้ภาษาที่โรงเรียน แนวทางการใช้ภาษาที่ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น ผู้วิจัยถือว่าไม่มีภาษาที่เลือกใช้ในสถานการณ์หรือแนวทางการใช้ภาษานั้น ๆ

การสัมภาษณ์ช่วงนี้ค่อนข้างซับซ้อน โดยเฉพาะเมื่อซักถามถึงเวลาที่เลือกใช้ภาษา กับเพื่อนบ้านแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาได้จำนวนแตกต่างกัน ตั้งแต่ผู้วิจัยจำเป็นต้องอ้างอิงตัวอย่างข้อมูลในชุมชนที่สามารถพูดภาษาได้จำนวนต่าง ๆ กันดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้บอกภาษาในการนึกถึงสถานการณ์และภาษาที่เลือกใช้จริง ๆ ได้

ขณะที่ทำการสัมภาษณ์ทุกขั้นตอน ตามที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด ผู้วิจัยจะบันทึกข้อมูล และรายละเอียดที่เกี่ยวข้องทุกอย่างลงในแบบสอบถาม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมการใช้ภาษาของผู้บอกภาษาบางคน เพื่อเป็นข้อสนับสนุนผลการศึกษาร่วมด้วย

2. ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

หลังจากได้กำหนดคุณสมบัติของประชากร ทำการสุ่มตัวอย่างครอบครัวและจัดเตรียมเครื่องมือแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม 2 ระยะเวลาด้วยกันคือ

ระยะที่ 1 เดือนมีนาคม-เมษายน 2530 เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างทั้งหมด

ระยะที่ 2 เดือนสิงหาคม 2530 เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรอื่น ๆ ได้แก่ พระ ครู เจ้าหน้าท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน และคนจีน

3. ปัญหาในการเก็บข้อมูล

3.1 ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้บอกภาษา เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นชีวิตประจำวันส่วนใหญ่จึงต้องอยู่ตามเรือสวนไร่นา จะออกจากบ้านแต่เช้าตรู่และกลับบ้านมาในเวลาพลบค่ำ จึงเป็นการลำบากในการที่จะได้พบและสัมภาษณ์ บางครั้งผู้วิจัยจำเป็นต้องตื่นแต่เช้าตรู่หรือรอจนค่ำหรือตามไปที่สวนหรือนา และมีจำนวนไม่น้อยที่ไม่พบจึงต้องผ่านไป

3.2 ปัญหาเกี่ยวกับผู้วิจัย เนื่องจากผู้วิจัยไม่มีความสามารถในการพูดหรือฟังเข้าใจภาษาเขมรและส่วยได้ ทำให้การติดต่อสื่อสารกับผู้บอกภาษาบางคนไม่สะดวกเท่าที่ควร รวมทั้งเป็นอุปสรรคต่อการสังเกตพฤติกรรมการใช้ภาษาของประชากรอีกด้วย

3.3 เวลาในการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาแต่ละคนจำเป็นต้องใช้เวลาานพอสมควร และผู้บอกภาษาต้องมีความอดทนสูง เนื่องจากมีทั้งการทดสอบความสามารถในการพูดหรือฟัง และบางครั้งคำถามค่อนข้างซับซ้อนยุ่งยาก ต้องใช้เวลาในการคิดพิจารณาหรือตัดสินใจ ผู้บอกภาษาบางคนไม่มีเวลาเพียงพอ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องรีบสัมภาษณ์

การจัดระเบียบข้อมูล

หลังจากการสัมภาษณ์ประชากรเสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่บันทึกข้อมูลต่างๆของผู้บอกภาษาไว้ มาจัดระเบียบข้อมูลดังนี้

1. แยกกลุ่มข้อมูล (ที่ประมวลได้จากแบบสอบถาม) ตามกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้บอกภาษา ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ เขมร ส่วย และลาว
2. จากข้อ 1. แยกกลุ่มย่อยออกตามเพศของผู้บอกภาษา 2 กลุ่ม คือ ชาย และหญิง
3. จากข้อ 2. แยกกลุ่มย่อยออกตามอายุของผู้บอกภาษา 4 กลุ่ม คือ อายุ 5-15 ปี อายุ 25-35 ปี อายุ 45-55 ปี และอายุ 65-75 ปี

4. จากข้อ 3. นำข้อมูลแต่ละกลุ่มมาจัดเรียงใหม่ตามหมู่บ้านที่อยู่ของผู้บอกภาษา คือ บ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิมตามลำดับ และแต่ละหมู่บ้านจะเรียงลำดับข้อมูลตามจำนวนภาษาที่พูดได้ของผู้บอกภาษา จากกลุ่มที่พูดได้จำนวนน้อยภาษาไปหามาก

จากการจัดระเบียบข้อมูลครั้งนี้ จะทำให้ได้กลุ่มข้อมูลที่จำแนกตามตัวแปรกลุ่มชาติพันธุ์ เพศ และอายุของผู้บอกภาษา 24 กลุ่ม (กลุ่มชาติพันธุ์ละ 8 กลุ่ม) แต่ละกลุ่มข้อมูลจะเรียงตามจำนวนภาษาที่พูดได้จากน้อยไปหามากของบ้านหนองอารีและบ้านลาวเดิมตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากจัดระเบียบข้อมูลออกเป็น 24 กลุ่มข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลของประชากรที่ละกลุ่มโดยนำข้อมูลของทุกรายการมาเน้นความถี่ การวิเคราะห์เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้บอกภาษา (ข้อมูลส่วนตัว) การวิเคราะห์ความสามารถในการใช้ภาษา และการวิเคราะห์การเลือกใช้ภาษาตามแวดวงการใช้ภาษาต่าง ๆ ตามลำดับ การวิเคราะห์แต่ละตอนจะใช้แบบวิเคราะห์ข้อมูลและแบบสรุปผลวิเคราะห์ที่จัดเตรียมไว้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้บอกภาษา

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลส่วนตัวของประชากรแต่ละกลุ่มมาเน้นความถี่ของประชากรเกี่ยวกับระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิลาเนาเดิม ที่อยู่ปัจจุบัน (บ้านหนองอารีหรือบ้านลาวเดิม) สภาพการสมรส ความสัมพันธ์ในครอบครัว และกลุ่มชาติพันธุ์ของบิดา-มารดาและคู่สมรส (ถ้ามี) หลังจากเน้นค่านวมเป็นร้อยละออกมา เหตุที่ต้องวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวด้วยเพราะข้อมูลบางรายการอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับหรือสัมพันธ์กับผลการวิเคราะห์ในบางรายการ สำหรับข้อมูลรวมเกี่ยวกับผู้บอกภาษา แสดงไว้ในภาคผนวก จ., หน้า 226.

2. การวิเคราะห์ความสามารถในการใช้ภาษา

ในการวิเคราะห์เรื่องนี้ ผู้วิจัยจะแยกวิเคราะห์ 3 ส่วน คือความสามารถในการพูดภาษา (จำนวนภาษาและภาษาที่พูดได้) ความสามารถในการฟังภาษาเข้าใจ (จำนวนภาษาและภาษาที่ฟังเข้าใจ) และความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทย

การวิเคราะห์ใช้การนับความถี่ของประชากรที่มีความสามารถในแต่ละรายการ แล้วคำนวณหาร้อยละ ผลการวิเคราะห์แสดงไว้ในบทที่ 5

3. การวิเคราะห์การเลือกภาษาตามแวดวงต่าง ๆ

การวิเคราะห์แบ่งออกตามแวดวงการใช้ภาษาใหญ่ ๆ 2 แวดวงด้วยกันคือ แวดวงการใช้ภาษาในชุมชนและนอกชุมชน

3.1 การวิเคราะห์การเลือกภาษาตามแวดวงการใช้ภาษาในชุมชน ประกอบด้วย

แวดวงการใช้ภาษา	บุคคลที่คุ้นเคยด้วย
ที่บ้าน	สมาชิกในครอบครัว
เพื่อนบ้าน	เพื่อนบ้าน
คนรู้จักต่างหมู่บ้าน	คนต่างหมู่บ้าน
คนแปลกหน้า	คนแปลกหน้า
ที่วัด	พระ ประชาชนทั่วไป
ที่โรงเรียน	ครู นักเรียน ภารโรง ประชาชนทั่วไป
ที่สถานีอนามัย	เจ้าหน้าที่อนามัย ประชาชนทั่วไป
ที่ร้านค้า	คนขาย ประชาชนทั่วไป

3.2 การวิเคราะห์การเลือกภาษาตามแฉวงการใช้ภาษานอกชุมชน
ประกอบด้วย

แฉวงการใช้ภาษา	บุคคลที่สัมภาษณ์
ที่ตลาดอำเภอไพโรบง	คนขาย ประชาชนทั่วไป
ที่โรงพยาบาลประจำอำเภอไพโรบง	เจ้าหน้าที่ แพทย์-พยาบาล ประชาชนทั่วไป
ที่ว่าการอำเภอไพโรบง	เจ้าหน้าที่ ประชาชนทั่วไป
ที่ตลาดจังหวัดศรีสะเกษ	คนขาย ประชาชนทั่วไป
ที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดศรีสะเกษ	เจ้าหน้าที่ แพทย์-พยาบาล
ที่ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ	เจ้าหน้าที่ ประชาชนทั่วไป

การวิเคราะห์ใช้การนับความถี่ของภาษาที่เลือกใช้แต่ละรายการ แล้วคำนวณหา ร้อยละ ผลการวิเคราะห์แสดงไว้ในบทที่ 6

สำหรับการวิเคราะห์ภาษากลางนั้น ผู้วิจัยจะนับความถี่ของภาษาที่เลือกใช้ระหว่าง ประชากรที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างกันแล้วแสดงผลความถี่เป็นร้อยละ ผลการวิเคราะห์แสดงไว้ ในบทที่ 6